

De laatste 'Heer van Maasbommel' deel IV

Aan de vooravond van een nieuwe maatschappij

John Ridders, april 2021; aangepast nov. 2024

Het einde van een nieuw begin

De veldtocht van Napoleon naar Rusland in 1812, waaraan wellicht ook de eerdergenoemde Maasbommelse jongens deelnamen (en nooit meer terugkwamen) betekende het begin van het einde van de keizer. Hij verliest de slag bij Leipzig in 1813 van Rusland, Oostenrijk, Groot-Brittannië en Pruisen en wordt verbannen naar Elba. Het jaar daarop komt hij kortstondig terug om in 1815 na de Slag bij Waterloo definitief van het politieke toneel te verdwijnen.

Na de Slag bij Leipzig keert Willem Frederik van Oranje-Nassau (1772-1843), die met zijn vader, de voormalige stadhouder Willem V, in 1799 voor de Fransen naar Engeland gevlucht was, in november 1813 op veler verzoek terug. Hij wordt bij aankomst in Scheveningen warm onthaald door de orangisten

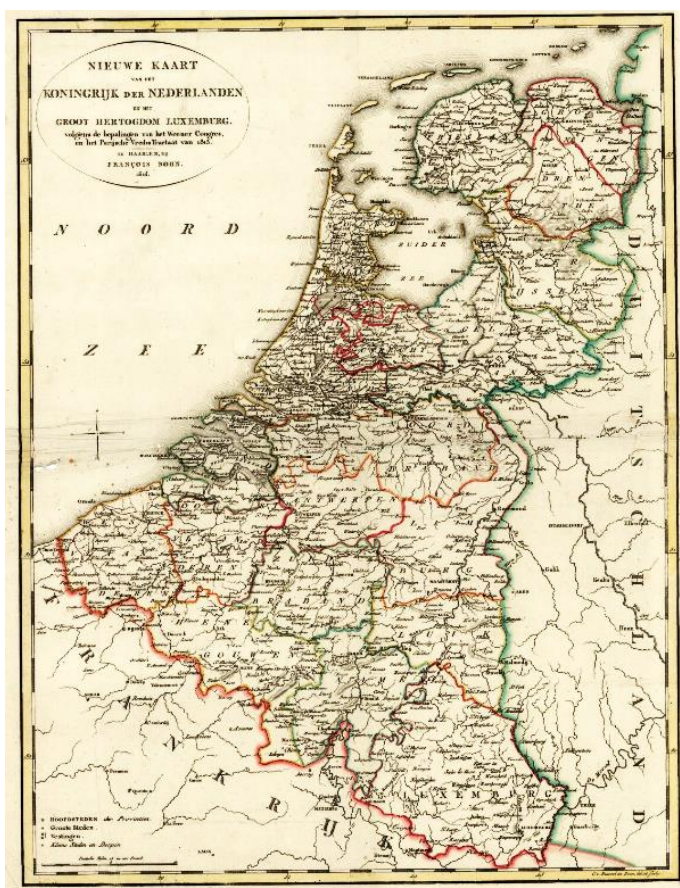
en als soeverein vorst op 30 maart 1814 in de Nieuwe Kerk in Amsterdam ingehuldigd.

In 1814, na het vertrek van de Fransen, gaat Nederland direct beginnen met het herstel van de bestuurlijke orde en wordt op 29 maart van dat jaar een nieuwe grondwet van kracht. De beginselen van vrijheid van godsdienst, gelijkheid voor de wet en onafhankelijkheid van de rechterlijke macht worden erin verankerd, maar de koning wordt daarentegen wel erg veel macht toegekend. Zelfs krijgt hij als Soevereine Vorst weer de mogelijkheid om dienaren in de adelstand te verheffen en toe te laten tot de ridderschap. Nederland kent dan 9 provincies.

Bij het Congres van Wenen in 1815 worden de voormalige, door Napoleon veroverde gebieden, herverdeeld en ontstaat op 9 juni het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden (als 'personele unie' van België, Nederland en Luxemburg) met 17 provincies. Op 21 september 1815 wordt Willem Frederik in Brussel als Koning Willem I, Koning der Nederlanden, ingehuldigd.

Als gevolg van deze West-Europese herverdeling komt er op 18 augustus 1815 alweer een nieuwe

grondwet in ons land, die een week later door de koning bekrachtigd wordt. De lokale besturen blijven

Nieuwe kaart van het Koninkrijk der Nederlanden en het Groot Hertogdom Luxemburg. Volgens de bepalingen van het Weener Congres en het Parijsche Vredes Tractaat van 1815; C. van Baarsel en Zoon, 1816

Uit de collectie van Groninger Archieven

daarbij in principe zoals ze zijn maar dienen zich wel te schikken naar de reglementen die de Provinciale Staten zullen maken. Uiteraard zijn ze wel onderhevig aan de goedkeuring van de koning.¹

De 'communes' worden weer 'gemeenten' genoemd en de 'maires', 'burgemeesters'. Uit de departementen 'Issel-Supérieur' en 'Bouches du Rhin' wordt weer de provincie Gelderland gevormd, zoals het ook in de tijd van het Koninkrijk Holland van Lodewijk Napoleon ongeveer het geval was. Maasbommel ligt weer in Gelderland en de bestuurders kunnen hun aktes weer in het Nederlands opstellen.

In het door de grondwet van 1815 voorgeschreven Reglement voor het platteland van Gelderland wordt echter weer een scherp onderscheid gemaakt tussen stad en platteland.² Bovendien vinden er tegelijk gemeentelijke herindelingen plaats in de provincie. Zo worden Maasbommel en Alphen toegevoegd aan de gemeente Appeltern-Altforst onder de gemeenschappelijke naam 'gemeente Appeltern'. De 'Districts-Secretaris' van Maas en Waal die ook notaris in Wamel is, J.J.C. Herckenrath (1775-1828), wordt van deze nieuwe gemeente de 'burgemeester' en tevens de secretaris. Bovendien is hij vanaf 2 maart 1820 ook notaris in Maasbommel en woont daar ook. Tot 1875, het jaar waarin het gemeentehuis in Maasbommel gebouwd zal worden, vergadert de gemeenteraad echter ten huize van de secretaris in Appeltern.

Tussen 1818 en 1825 heten de plattelandsgemeenten ingevolge het genoemde Gelders Reglement 'schoutambten' en de burgemeester - dus ook J.J.C. Herckenrath - wordt gedurende deze periode 'schout' genoemd. De schout wordt door de koning benoemd, de gemeenteraad door de Gedeputeerde Staten en de 'assessoren' [J.R.: wethouders] vóór 1825 door de Gedeputeerde Staten en daarna door de gouverneur van de provincie. De Gelderse plattelandsgemeenten, schoutambten, onderhielden geen rechtstreeks contact met het provinciaal bestuur, maar deden dit via een bestuurlijke tussenlaag van zeventien hoofdschoutambten, waar Maas en Waal er één van was.

De laatste Maasbommelse buurmeesters die bij naam bekend zijn waren van 1808 tot en met 1813 J. van den Koolwijk en G. Story.

Bij Koninklijk Besluit van 23-7-1825 kwam er weer een nieuw Gelders Reglement en werden de hoofdschoutambten voortaan 'districten' genoemd en stonden die niet meer onder leiding van een hoofdschout, maar een 'districtscommissaris'. De schout wordt weer burgemeester genoemd en gaande de jaren werd het aantal districten teruggebracht tot vijf in 1837. In 1851 maakte de Gemeentewet een eind aan de indeling in districten.

Met de Grondwetsherziening van 3 november 1848 van o.a. de liberale politicus Johan Rudolph Thorbecke (1798-1872)³ - en de daarop gebaseerde Gemeentewet van 1851, kwam er een einde aan de wettelijke verschillen tussen stad en platteland en kreeg iedere gemeente drie bestuursorganen: de gemeenteraad, het college van burgemeester en wethouders en de burgemeester. De gemeenteraad werd democratisch door de inwoners gekozen en koos uit zijn midden de wethouders en de

¹ Grondwet van 1815, Derde Afdeling, *Van de plaatselijke besturen*, art. 154.

² Koninklijk Besluit van 11 februari 1817 'Reglement voor het platteland van de Provincie Gelderland'. Het Reglement trad op 1-1-1818 in werking; er werden 17 hoofdschoutambten in het leven geroepen met samen 107 schoutambten.

³ Negen leden van de Tweede Kamer speelden een belangrijke rol bij de totstandkoming van deze grondwet, waaronder Mr. J.H. Graaf van Rechteren van Appeltern.

burgemeester werd door de koning benoemd. Aan alle 'heerlijke rechten' met betrekking tot de voordracht van functionarissen vervielen en de districten werden per 1-1-1850 afgeschaft.

Waarschijnlijk was Marciana van der Gon al eind 18^e eeuw naar Utrecht verhuisd. ⁴ Hoe het ook zij, op 11 december 1820 verklaren de Utrechtse notarissen Jacob Christiaan de Graaf en zijn zoon - ook notaris - Nicolaas de Graaf voor Jacob Frederik Gobius, burgemeester van Utrecht, dat de hoogwelgeborene vrouwe Marciana van der Gon, rentenierster, geboren te Bleiswijk buiten Rotterdam, douairière van de hoogwelgeboren heer Christoffel Walraven Lubbert graaf van Bijlandt en dochter van wijlen de heer Adriaan David van der Gon en van wijle vrouwe Petronella Maria Roosendaal, op 7

•• Den 7 December 1820, is, binnen **UTRECHT**, overleden, de Hoog Wel-Gebore Vrouwe **MARCIANA VAN DER GON**, Douairière van den Hoog Wel Geboren Heer **CHRISTOFFEL WALRAVEN LUBERT GRAVE VAN BIJLANDT**, in den ouderdom van ruim 67 jaren.

Opregte Haarlemsche Courant, 16-12-1820

december van dat jaar overleden is en wel 's nachts om drie uur in haar huis in Utrecht aan de Nieuwe Gracht, wijk F, nummer 250. Ze was 67 jaar oud geworden.

Marciana was na het overlijden van haar man nooit meer getrouwd geweest en had geen kinderen. Maar er viel wel veel te verdelen na haar overlijden, niet alleen van wat ze van haar ouders geërfd had, maar ook van al datgeen ze in Maasbommel in gemeenschap met haar echtgenoot bezat.

Na haar dood zullen de veelheid aan panden en percelen met verpachtingen en tienden openbaar verkocht worden ⁵. De voormalige burgemeester van Maasbommel, A.W. Loderus (1780-1830) zal samen met zijn vrouw D.E. Deys (1776-1852) het merendeel van de Maasbommelse boedel aankopen waaronder Het Hof. Het echtpaar blijft evenwel kinderloos waardoor na het overlijden van ook de weduwe Loderus- Deys - die tot haar door op Het Hof woont - hun erfenis conform de wens van haar 22 jaar eerder overleden echtgenoot verdeeld wordt over zijn drie zusters en hun nazaten. Wanneer die op hun beurt het Hof met landerijen in 1874 verkopen komen die in bezit van de heer A. Deursen (1816-1889) uit Dreumel. Na diens dood komt Het Hof met gronden wederom in adellijk bezit. In 1890 wordt de kleinzoon van baron Otto van Randwijck, baron Frans Willem van Randwijck (1854-1930) de nieuwe eigenaar.

Otto van Randwijck, was een man geweest met grote bestuurlijke kwaliteiten en zelfs nauwe connecties met het Haagse hof van koning Willem I⁶. Ook hij had samen met zijn vrouw Stephanie gravin van Randwijck inmiddels veel Maasbommels onroerend goed in eigendom verworven Ze krijgen drie kinderen waaronder **Rolina Wilhelmina** (1798-1885) en **Godard Adriaan**

* * * Getrouwd:
A. P. F. RIGOT DE BEGNINS
EN
R. W. Baronesse VAN RANDWYCK.
NIJMEGEN, den 12^{den} Mei 1840.
Eenige kennisgeving.

Provinciale Geldersche en Nijmeegsche courant, 16-05-1840

⁴ Uit een notariële akte van notaris A. van Toll blijkt dat Marciana in 1802 in ieder geval al in Utrecht woont.

⁵ Zie John Raggars, 'De geschiedenis van het Hof', 2020/2024; website 'hanzestadmaasbommel.info'.

⁶ Otto baron van Randwijck bekleedde tal van belangrijke functies zoals stalmeester in 1787 van prins Willem V van Oranje, burgemeester van Nijmegen (1810-1817), Lid van provinciale Staten van Gelderland (1814-1815), Lid van de Tweede Kamer (1815-1833), Hoofdschout Land van Maas en Waal (1817-1833), Hoofdschout Rijk van Nijmegen (1830-1833), kamerheer van koning Willem I.

(1805-1870). Van deze laatste twee is bekend dat ze lang grote delen van Maasbommel in bezit zullen houden.

Rolina Wilhelmina van Randwijck trouwt in 1840 op 42-jarige leeftijd met de 46-jarige, in Zwitserland geboren, Anne Paul François Rigot de Begnins (1794-1860).⁷ Ook Rolina Wilhelmine schopt het net als haar vader – of wellicht vanwege haar vaders contacten - ver in de hoge kringen van Den Haag. Ze brengt het zelfs in 1832 tot hofdame van koningin Anna Palowna, de Russische echtgenote van koning Willem II.

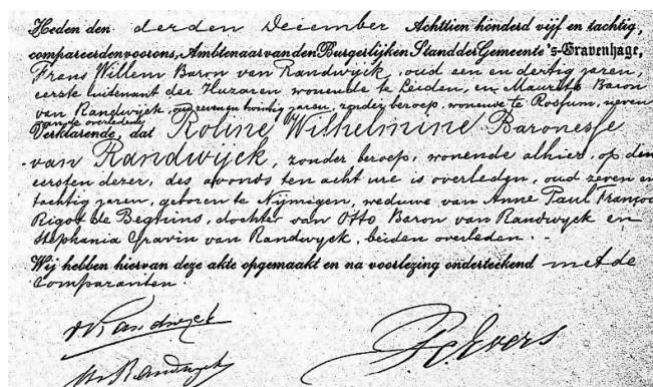
Roline Wilhelmine barones van Randwijck (1798-1885); Collectie Gelderland.nl

Anne Paul François Rigot de Begnins (1794-1860); Collectie Gelderland.nl

Haar man, generaal-majoor P.F. Rigot de Begnins wordt gouverneur van de zonen van koning Willem II en schrijft noties over het reizen in Europa met de prinsen van Oranje⁸. Het echtpaar woont in Vught als Anne Paul François op 65-jarige leeftijd daar overlijdt. Ook zij bleven kinderloos. Tot haar dood op 1 december 1885 (op 87-jarige leeftijd) in Den Haag, zal Roline Wilhelmine in het bezit blijven van haar landerijen in Maasbommel. Wellicht dat na haar dood dat onroerend goed via Frans Willem en Maurits, de zonen van haar broer, Godard Adriaan, uiteindelijk door verkoop in particulier niet-adellijk bezit komen. Zij zijn het immers ook die het overlijden van hun tante bij de burgerlijke stand bekend maken (zie hiernaast).

In het Gelders Archief in Arnhem is een 19^e-eeuwse kaart aanwezig waarop de Maasbommelse bezittingen van o.a. P.F. Rigot de Begnins en Rolina Wilhelmina staan aangegeven

Haags Gemeentearchief, archief 335-01. inventarisnummer 1351, 01-12-1885, aktenummer 3120

Frans Willem Baron van Randwijck (31) en Maurits Baron van Randwijck (27) melden op 3-12-1885 bij de Burgerlijke Stand van Den Haag dat hun tante Roline Wilhelmine Baronesse van Randwijck op 1-12-1885 om 20.00 uur is overleden.

⁷ Ridder der Militaire Willemsorde, commandeur der orde van de Nederlandse Leeuw, generaal-majoor bij de generalen staf etc. etc.

In 1852 zal de dan Luitenant-Kolonel van de generale staf A.P.F. Rigot de Begnins genaturaliseerd worden tot Nederlander, Gelders Archief, 0885 Familie van Randwijck 2, Inventaris.

⁸ Gelders Archief, 0885 Familie van Randwijck 2, Inventaris.

(zie als Bijlage)). Rentmeesters als o.a. N.A.C. De Ridder en H.W.J.C. van de Sijp zullen voor hen hun landerijen en huizen in Maasbommel beheren. Overigens, dat de hofdame van de koningin en de gouverneur van de koningszonen ooit hun zompige landerijen en natte rijswaarden in Maasbommel hebben aanschouwd, lijkt niet waarschijnlijk.

Zoals gezegd had ook **Godard Adriaan van Randwijck**, broer, van Roline Wilhelmina, een belangrijk deel van het Maasbommelse onroerend goed van zijn vader Otto geërfd. Op 8 juli 1847 trouwt hij met Petronella Helena Wilhelmina Hillegonda van Essen en uit dit huwelijk worden drie kinderen geboren waaronder Frans Willem baron van Randwijck (1854-1930) die uiteindelijk in 1890 het landhuis Het Hof met boerderij in Maasbommel koopt. Deze baron is het ook die in 1895 het dan inmiddels vervallen landhuis zal laten slopen en de boerderij 'Het Hof' nieuw leven zal inblazen.⁹

Frans Willem baron van Randwijck was in 1879 met Agnes Boreel getrouwd en samen krijgen ze zes kinderen waaronder Roline Wilhelmina (1881-1963), Hillegonda (1888-1970) en Frans Steven Carel (1894-1977). Bij akte van 28 mei 1941 bewilligen Roline en Frans Steven er in dat Hillegonda met haar man ir. Jonkheer Willem Cornelis Quirin van de Brandeler o.a. de boerderij De Hofstad in Maasbommel krijgt. De dochter van Hillegonda en Willem Cornelis is Agnes van den Brandeler, een beeldend kunstenares, die op 2 augustus 1963 met haar neef, jonkheer ir. Andries van den Brandeler trouwt. Ze blijven kinderloos en verkopen rond 1975 het braakliggende perceel binnen de slotgracht en de naastgelegen boerderij aan een particulier die het dertig jaar later aan een andere particulier zou doorverkopen.

zelfportret Agnes van den Brandeler

⁹Zie: John Riggers, 'De geschiedenis van Het Hof', 2020/2022/2024, www.hanzestadmaasbommel.info.

BIJLAGE

Onderdeel van een figuratieve kaart van Maasbommel met aangegeven de eigendommen van 'Den Hoogwelgeboren gestrengen Heer A.P.F. Rigot de Begnins en de Hoogwelgebore Vrouwe W.R. Baronesse van Randwijck; links boven de Heerstraat die op de Maasbandijk uitkomt.